

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΑΒΑΛΛΙΕΡΑΚΗΣ

ΟΜΕΡ ΒΑΡΤΟΝ

ΙΣΡΑΗΛ

ΤΙ ΠΗΓΕ ΛΑΘΟΣ;

ΜΕΤΑΙΧΜΙΘ

ΙΣΡΑΗΛ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Πρώτη έκδοση Απρίλιος 2026

Τίτλος πρωτοτύπου Omer Bartov, *Israel. What Went Wrong?*, Farrar, Straus and Giroux, New York, 2026

Επιμέλεια – Διόρθωση τυπογραφικών δοκιμίων Χρήστος Γιαμαρέλλος
Σχεδιασμός εξωφύλλου Ρεντουάν Αμζλάν

© 2026, Omer Bartov

© 2026, Εκδόσεις **ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ** (για την ελληνική γλώσσα)

Κατόπιν συμφωνίας με Farrar, Straus and Giroux, New York

ISBN 978-618-03-4867-5

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 84867

Κ.Ε.Π. 6566, κ.π. 23150

Δεν επιτρέπεται η με οποιονδήποτε τρόπο χρήση ή αναπαραγωγή ολόκληρου ή μέρους του βιβλίου με σκοπό την εκπαίδευση τεχνολογιών ή συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης. Το παρόν έργο προστατεύεται από τη διαδικασία εξόρυξης κειμένου και δεδομένων (Άρθρο 4(3) Οδηγία (ΕΕ) 2019/790).

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε μέσο ή τρόπο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα

τηλ.: 211 3003500

metaixmio.gr • metaixmio@metaixmio.gr

Κεντρική διάθεση

Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3647433

Βιβλιοπωλεία ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

• Ασκληπιού 18, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3647433

• Πολυχώρος, Ιπποκράτους 118, 114 72 Αθήνα

τηλ.: 211 3003580, fax: 211 3003581

ΟΜΕΡ ΒΑΡΤΟΝ

ΙΣΡΑΗΛ
ΤΙ ΠΗΓΕ ΛΑΘΟΣ;

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: Σταύρος Ζουμπουλάκης
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Στέφανος Καβαλλιεράκης

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Όλες οι υποσελίδες σημειώσεις ανήκουν στον μεταφραστή.

Στη μνήμη του πατέρα μου, του τελευταίου σιωνιστή

Hanoch Bartov (1926-2016)

Περιεχόμενα

Πρόλογος του Σταύρου Ζουμπουλάκη	11
Εισαγωγή: Από την απελευθέρωση στην καταπίεση	25
1. Ο αιώνιος πόλεμος του Ισραήλ	61
2. Αντισημιτισμός και σιωνισμός	103
3. Το σύνδρομο του «ποτέ ξανά»	151
4. Για τη σφαγή των παιδιών	190
5. Το χαμένο Σύνταγμα	216
Επίμετρο: Η άβυσσος και η υπόσχεση	283
Ευχαριστίες	335
Προτεινόμενη βιβλιογραφία	337

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από την απελευθέρωση στην καταπίεση

Το βιβλίο αυτό ερευνά την τραγική μεταμόρφωση του σιωνισμού, ενός κινήματος που επιδίωξε να απελευθερώσει τους Εβραίους της Ευρώπης από την καταπίεση και τον διωγμό, σε μια κρατική ιδεολογία εθνονασιαλισμού,* προσανατολισμένη ολοένα πε-

---

* Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τον όρο «ethnonationalism», τον οποίο ανέλυσε κυρίως ο Γούκερ Κόννορ (1926-2017), Αμερικανός πολιτικός επιστήμονας, από τους σημαντικότερους μελετητές του εθνικισμού. Ο Κόννορ δίδαξε σε πανεπιστήμια των ΗΠΑ και θεωρείται από τους πιο επιδραστικούς στο πεδίο των εθνοτικών και εθνικών σπουδών. Εργάστηκε κυρίως πάνω στη θεωρία του ethnonationalism και υποστήριξε ότι το έθνος θεμελιώνεται πρωτίστως στην αντίληψη περί κοινής καταγωγής, συγκροτώντας την πολιτική ιδεολογία σύμφωνα με την οποία ένα έθνος ορίζεται βάσει της κοινής εθνοτικής ταυτότητας του πληθυσμού του, ένεκα κοινής καταγωγής και κοινής παράδοσης. Επιλέγουμε να μεταφέρουμε στα ελληνικά τον όρο ως «εθνονασιαλισμό», έπειτα από πρόταση του συναδέλφου ιστορικού Στέλιου Ιατρού, μονολεκτικά, προκειμένου να σεβαστούμε τη μονολεκτικότητα του πρωτοτύπου και να αποφύγουμε ανοικονόμητες περιφράσεις. Παράλληλα, παραμένουμε κοντά στον πρωτότυπο, αγγλικό νεολογισμό, που περιγράφει κάτι πα-

ρισσότερο στον αποκλεισμό και στη βίαιη κυριαρχία επί των Παλαιστινίων υπό την εξουσία του Ισραήλ. Θέτει επίσης το εξής ερώτημα: πώς είναι δυνατόν ένα κράτος που ιδρύθηκε αμέσως μετά το Ολοκαύτωμα να κατηγορείται σήμερα βάσιμα για εκτεταμένα εγκλήματα πολέμου, για τον βίαιο εκτοπισμό άμαχου πληθυσμού και για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας; Ποια σκληρή ειρωνεία της ιστορίας μάς οδήγησε στο σημείο, ούτε καν οκτώ δεκαετίες από την ίδρυση του εβραϊκού κράτους, το 1948 –την ίδια χρονιά που η Σύμβαση για τη Γενοκτονία* υιοθετήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη ως άμεση απάντηση στη ναζιστική εξόντωση των Εβραίων της Ευρώπης–, το Ισραήλ να έχει εμπλακεί σε μια γενοκτονική επιχείρηση, απολαμβάνοντας σχεδόν απόλυτη αιμωρησία από το ίδιο διεθνές νομικό καθεστώς που θεσπίστηκε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο για να αποτρέπει και να τιμωρεί αυτό το έγκλημα; Και πώς αντιμετωπίζουμε το γεγονός ότι ο καταστροφικός πόλεμος του Ισραήλ διεξήχθη με την ευρεία στήρι-

---

ραπάνω από έναν εθνικισμό μονάχα βάσει της εθνοτικής ταυτότητας – εκτιμάμε ότι θα παραπλανούσαν όροι όπως «εθνοτικοεθνικισμός» ή «εθνοτικός εθνικισμός», οπωσδήποτε δε η περίπου ταυτολογία «εθνοεθνικισμός»–, κατά τρόπο που ακολουθεί τη μεταφορά όρων, όπως ο «ρασιοναλισμός» και ο «μοντερνισμός», οι οποίοι δεν θεωρούνται βαρβαρισμοί, κι αν βρίσκονται φωνητικά πλησιέστερα στο ξενόγλωσσο πρωτότυπό τους. Συνάμα, ο όρος που εισάγουμε είναι διακριτός από άλλους, διαδεδομένους στην ελληνόφωνη βιβλιογραφία, όπως «εθνοτισμός» και παράγωγά του, επιτρέποντας να περιγράψουμε μοναδικά στο εξής το υπό εξέταση φαινόμενο, χωρίς σοβαρά εμπόδια στη νοηματική διαφάνεια, αλλά και με ενδεχόμενες συμπαράδηλώσεις.

* Ο πλήρης επίσημος τίτλος είναι «Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας».

ξη, διαποτισμένη από άρνηση και αδιαφορία, της πλειονότητας των Εβραίων πολιτών του;

Τα κεφάλαια που ακολουθούν ανιχνεύουν τις ρίζες και την πραγματικότητα των βίαιων γεγονότων που εκτυλίχθηκαν στο Ισραήλ και στα κατεχόμενα εδάφη μετά την 7η Οκτωβρίου 2023. Επίσης, στις τελευταίες σελίδες προσπαθώ να σκιαγραφήσω μελλοντικά σενάρια σε μια περίοδο μεγάλης αβεβαιότητας και σύγχυσης. Κάποιοι θα έλεγαν ότι αυτό που παρακολουθούμε με σοκ και φρίκη αποτελεί την αναπόφευκτη συνέπεια του σιωνιστικού εποικισμού, ο οποίος ξεκίνησε στα τέλη του 19ου αιώνα. Εν μέρει, αυτό είναι αληθές. Όμως, εστιάζοντας στην πραγματική λειτουργία του εποικισμού στην Παλαιστίνη, παραβλέπουμε σε μεγάλο βαθμό τα ιδεολογικά και τα συναισθηματικά κίνητρα αυτού του κινήματος, καθώς και τη βαθύτερη αυτοαντίληψη ολόκληρων γενεών σιωνιστών ακτιβιστών και υποστηρικτών. Αυτό που με ενδιαφέρει εδώ, και αυτό που καθιστά την ιστορία η οποία οδήγησε σε αυτή τη στιγμή ακόμα πιο τραγική, είναι ότι τα γεγονότα μπορεί να θεωρηθούν αναπόφευκτα μόνο εκ των υστέρων. Με ποιον τρόπο η επίκληση του ανθρωπισμού, της ανεκτικότητας, του κράτους δικαίου και της προστασίας των μειονοτήτων, που χαρακτήριζαν την εβραϊκή χειραφέτηση στις απαρχές της, απέκτησε σταδιακά όλα τα χαρακτηριστικά των αδυσώπητων, ανελέπτων και ολοένα πιο ρατσιστικών εθνονασιοναλισμών, από τους οποίους ο σιωνισμός επιδίωξε να απελευθερώσει τους Εβραίους της Ευρώπης; Επρόκειτο για αναπόφευκτη εξέλιξη ή ήταν προϊόν συγκεκριμένων περιστάσεων και αποφάσεων; Υπήρξε μια κρίσιμη στιγμή, στην οποία τα πράγματα άρχισαν να στρέφονται

προς συγκεκριμένη κατεύθυνση αντί για άλλη; Μπορεί η ζοφερή λογική των γεγονότων να αναστραφεί ή παρακολουθούμε την ασταμάτητη πορεία του Ισραήλ προς την καταστροφή των άλλων, αλλά και την αυτοεξόντωσή του ως κοινωνίας και κράτους που διακηρύσσει ότι εμφορείται από δημοκρατικές και φιλελεύθερες αξίες;

Αυτά τα ερωτήματα με κρατούν άυπνο μετά την επίθεση της Χαμάς στο νότιο Ισραήλ, στη διάρκεια της οποίας περίπου 800 άμαχοι σφαγιάστηκαν και περίπου 250 κρατήθηκαν όμηροι. Το γεγονός αυτό ακολούθησε τάχιστα μια σφοδρή στρατιωτική εκστρατεία του Ισραήλ για την ολοκληρωτική εξόντωση της Λωρίδας της Γάζας, στην οποία, κατά τον χρόνο συγγραφής αυτού του βιβλίου, 62.000 Παλαιστίνιοι σκοτώθηκαν· περίπου το 80% αυτών ήταν άμαχοι, στην πλειονότητά τους παιδιά· 10.000 αγνοούνται, πιθανότατα θαμμένοι κάτω από τα ερείπια, και άγνωστος αριθμός βρεφών, χρονίως πασχόντων και άλλων, οι οποίοι χρειάζονταν ιατρική φροντίδα, έχει γίνει έμμεσα το θύμα της καταστροφής των ιατρικών υπηρεσιών της Γάζας.

Όμως, η ενασχόλησή μου με το ευρύτερο πλαίσιο της ταυτότητας του Ισραήλ και της σχέσης του με τους Παλαιστινίους δεν είναι πρόσφατη – με απασχολούσε ολοένα πιο έντονα ιδίως στη δεκαετία που προηγήθηκε της τρέχουσας κρίσης. Με έναν ορισμένο τρόπο, όπως έχω συνειδητοποιήσει, αποτελεί μέρος της διαμόρφωσης του εαυτού μου από τότε που τον θυμάμαι.

Γεννήθηκα και μεγάλωσα στο Ισραήλ, ως μέλος της πρώτης γενιάς που ήρθε στον κόσμο μετά τη δημιουργία του κράτους. Είναι ασυνήθιστο το γεγονός ότι ο πατέρας μου γεννήθηκε επίσης

στην τότε Παλαιστίνη, επί Βρετανικής Εντολής,* λίγο μετά την άφιξη των γονιών του εκεί, στα μέσα της δεκαετίας του 1920. Ο παππούς μου από την πλευρά του πατέρα μου, που μεγάλωσε μέσα σε ακραία φτώχεια στην Πολωνία και εκτέθηκε στον τοπικό αντισημιτισμό, υπήρξε ακραιφνής σιωνιστής.

Οικονομικά, η οικογένεια τα πήγε ελαφρώς καλύτερα στην Παλαιστίνη, και ο πατέρας μου αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το σχολείο και να αναζητήσει δουλειά σε ηλικία 15 ετών για να στηρίξει το νοικοκυριό. Δύο χρόνια αργότερα κατατάχθηκε εθελοντικά στην Εβραϊκή Ταξιαρχία του βρετανικού στρατού,** τόσο για να πολεμήσει τους ναζί όσο και για να ξεφύγει από την ανέχεια και τους θρησκευτικούς περιορισμούς, σε ένα σπίτι που, κατά τη γνώμη του, είχε διατηρήσει τη νοοτροπία της διασποράς ή *galutiyut*, όπως λέγεται στα εβραϊκά. Κι εκείνος υπήρξε σιωνιστής σε όλη τη ζωή του. Η συνάντησή του με τους επιζώντες του Ολοκαυτώματος στην Ευρώπη έμεινε χαραγμένη στην ψυχή του και βρήκε έκφραση σε αρκετά από τα μυθιστορήματα που έγραψε στη συνέχεια.

---

* Η Βρετανική Εντολή στην Παλαιστίνη (1920-1948) ήταν καθεστώδες διεθνούς διοίκησης που ανατέθηκε στη Βρετανία από την Κοινωνία των Εθνών, μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Σκοπός της ήταν η διαχείριση της περιοχής μέχρι τον καθορισμό του τελικού πολιτικού καθεστώτος. Η περίοδος αυτή υπήρξε καθοριστική για τη διαμόρφωση της αραβοεβραϊκής σύγκρουσης.

** Η Εβραϊκή Ταξιαρχία του βρετανικού στρατού, η οποία πολέμησε υπό τη σιωνιστική σημαία, ιδρύθηκε επίσημα τον Σεπτέμβριο του 1944. Περιελάμβανε περισσότερους από 5.000 Εβραίους εθελοντές από την Παλαιστίνη.

Σε αντίθεση με πολλούς ανθρώπους της γενιάς του, ο πατέρας μου επέμενε πως, παρότι ήταν *σάμπρα* (γηγενής γιος του Ερέτς Ισραήλ),* ήταν κυρίως Εβραίος παρά Ισραηλινός. Όμως, εγκατέλειψε τη θρησκευτική πρακτική του πατέρα του και συνδέθηκε με την Αριστερά στις διάφορες εκφάνσεις της. Ποτέ δεν συμφιλιώθηκε πραγματικά με την αναχώρησή μου από το Ισραήλ όταν ήμουν νέος, αλλά την τελευταία δεκαετία της μακράς ζωής του ο πατέρας μου διέκρινε καθαρά την κατεύθυνση στην οποία βάδιζε η αγαπημένη του χώρα – πλέον, ήταν αδύνατον να την αναγνωρίσει. Επέμενε με ολοένα μεγαλύτερη ένταση ότι ο Μπίνιαμιν Νετανιάχου ήταν ο μεγάλος καταστροφέας του σιωνισμού, όπως ο ίδιος είχε κατανοήσει το κίνημα στο οποίο είχε αφιερώσει τη ζωή του. Πολύ λίγοι τον άκουσαν και ακόμα λιγότεροι ήταν διατεθειμένοι να δώσουν στον ογδοντάρη δημοσιογράφο χώρο για να διατυπώσει δημόσια τις απόψεις του. Σήμερα, παρά τον θόρυβο και την οργή γύρω από τον σύγχρονο σιωνισμό, σκέφτομαι τον πατέρα μου ως τον τελευταίο σιωνιστή.

Η μητέρα μου, που γεννήθηκε στην Πολωνία, ήρθε στην Παλαιστίνη με τους γονείς και τους δύο αδελφούς της σε ηλικία 11 ετών, το 1935. Ο παππούς της ήταν επίσης ακραιφνής σιωνιστής και θρησκευόμενος Εβραίος. Μολονότι εύπορη στην Πολωνία, η οικογένειά της βυθίστηκε στη φτώχεια κατά την άφιξή της στη Γη της Επαγγελίας. Όμως, κανείς δεν παραπονέθηκε ποτέ για την επιλογή του παππού μου να εγκαταλείψει την Πολωνία, η οποία

---

* Όρος που αποδίδεται ως «Γη του Ισραήλ» ή «Μεγάλο Ισραήλ»· δεν είναι γεωγραφικός, αλλά αναφέρεται στη γη των τέκνων του Ισραήλ.

γινόταν ολοένα πιο ασταθής πολιτικά, φτωχή και αντισημιτική. Γεννήθηκα στο Ισραήλ χάρη στην απόφαση του παππού μου να φύγει από εκείνη τη χώρα, όπου η οικογένειά μου ζούσε επί αιώνες· αν είχε παραμείνει, πιθανότατα δεν θα είχα γεννηθεί ποτέ.

Τα εβραϊκά ήταν η τρίτη ή η τέταρτη γλώσσα της μητέρας μου, αλλά, όπως ο πατέρας μου, κατάφερε να αντεπεξέλθει στις δυσκολίες χάρη σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα που επιβράβευε το ταλέντο, τη φιλοδοξία και την επιμονή, δηλαδή όλα τα χαρακτηριστικά τα οποία διέθετε σε αφθονία. Αμφότεροι οι γονείς μου ήταν φοιτητές στο Εβραϊκό Πανεπιστήμιο το 1948, όταν ξέσπασε ο πόλεμος για την ανεξαρτησία του Ισραήλ. Έφυγαν από την αίθουσα διδασκαλίας κατευθείαν για να πολεμήσουν, χάνοντας πολλούς από τους φίλους τους που, όπως εκείνοι, είχαν ενταχθεί στα πρώιμα «φοιτητικά τάγματα». Και η ίδια υπήρξε σιωνίστρια, ίσως όχι τόσο ένθερμη όσο ο πατέρας μου. Αν της είχε επιτρέψει να συνεχίσει τις σπουδές της στις Ηνωμένες Πολιτείες, στα τέλη της δεκαετίας του 1950 και στις αρχές του 1960, αντί να επιμένει ότι η οικογένεια έπρεπε να επιστρέψει στο εβραϊκό κράτος, υποψιάζομαι πως θα είχε κάνει ακαδημαϊκή καριέρα σε αμερικανικό πανεπιστήμιο και ότι εγώ θα ήμουν κανονικός Αμερικανός πολίτης.

Ο ΚΟΥΡΦΑΙΟΣ ΙΣΡΑΗΛΙΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΣ
ΑΝΑΛΥΕΙ ΜΕ ΤΟΛΜΗ ΚΑΙ ΟΞΥΔΕΡΚΕΙΑ
ΤΗ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΤΟΥ ΣΤΗ ΒΙΑ,
ΤΟΝ ΕΘΝΟΚΡΑΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟ.

Στο βιβλίο ο Omer Barton σκιαγραφεί τη μεταμόρφωση του σιωνισμού, ενός κινήματος που επιδίωκε να απελευθερώσει τον ευρωπαϊκό εβραϊσμό από την καταπίεση, σε μια κρατική ιδεολογία εθνονασιοναλισμού.

Πώς είναι δυνατόν, διερωτάται, ένα κράτος που ιδρύθηκε αμέσως μετά το Ολοκαύτωμα και το οποίο νομιμοποίησε την ιδέα μιας εθνικής εστίας για τους Εβραίους να κατηγορείται για τη διάπραξη εγκλημάτων πολέμου μεγάλης κλίμακας;

Πώς μπορούμε να συμφιλιωθούμε με το γεγονός ότι ο καταστροφικός πόλεμος που διεξάγει το Ισραήλ υποστηρίζεται, με αποστάσεις άρνησης και αδιαφορίας, από τόσο πολλούς Εβραίους πολίτες του;

Μια δριμεία και
εμβριθής κριτική που
παρεμβαίνει στις
συζητήσεις της εποχής
μας για τον σιωνισμό και
το μέλλον του Ισραήλ.

Ανιχνεύοντας τη ρίζα των βίαιων γεγονότων που εκτυλίσσονται σήμερα στο Ισραήλ και στα κατεχόμενα εδάφη, ο Barton εξετάζει τις απαρχές του σιωνισμού, τη σύνδεση της ισραηλινής ανεξαρτησίας με τον παλαιστινιακό εκποτισμό, την πολιτική χρήση του Ολοκαυτώματος, τις αντιπαραθέσεις γύρω από τον όρο «γενοκτονία» και το αβέβαιο μέλλον.

ISBN: 978-618-03-4867-5

9 786180 348675

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 84867

metaixmio.gr

ΔΙΑΘΕΣΙΜΟ
ΚΑΙ ΣΕ

e-book